

Program Operațional Comun
România-Republica Moldova 2014-2020

ÎNGRIJIREA PRIMARĂ ÎN BOLILE CARDIOVASCULARE

CURRICULUM DE CURS PENTRU ASISTENȚI MEDICALI

<https://cardioscope.eu>

Acest proiect este finanțat de
Uniunea Europeană

România-Republica Moldova
ENI-COOPERARE TRANSFRONTALIERĂ
www.ro-md.net

Ordinul Asistenților Medicali Generaliști,
Moșșor și Asistenților Medicali din România
Filiala Iași

Spitalul Raional
UNGHENI

Acest material a fost produs cu sprijinul financiar al Uniunii Europene. Conținutul este doar în responsabilitatea Ordinului Asistenților Medicali Generaliști, Moașelor și Asistenților Medicali din România Filiala Iași/Institutului Medico Sanitar Public Spitalul Raional Ungheni și nu poate fi considerat, în nici o circumstanță, ca reflectând poziția Uniunii Europene sau a Programului Operațional Comun România - Republica Moldova 2014-2020.

Autor: Anișoara Grădinariu

Asistent medical principal licențiat

Ordinul Asistenților Medicali Generaliști, Moașelor
și Asistenților Medicali din România Filiala Iași

Livrabil în cadrul Proiectului

**Rețea comună pentru managementul bolilor
cardiovasculare în regiunea transfrontalieră
România – Republica Moldova**

CARDIOSCOPE

Proiect finanțat de Uniunea Europeană prin Programul
Operațional Comun România-Republica Moldova 2014-
2020 prin intermediul Instrumentului European de
Vecinătate (ENI 2SOFT/4.1/80).

Implementare: 20.02.2020-19.05.2021

Implementat de Ordinul Asistenților Medicali Generaliști,
Moașelor și Asistenților Medicali din România Filiala Iași
și Institutul Medico Sanitar Public Spitalul Raional
Ungheni, Republica Moldova.

<https://cardioscope.eu>

INTRODUCERE

Bolile cardiovasculare cuprind o serie de afecțiuni care pot interesa diverse segmente sau întreg aparatul cardiovascular, generând o funcționare deficitară și includ probleme în cea mai mare parte legate de ateroscleroză. Ateroscleroza este o tulburare care se dezvoltă din cauza plăcilor de aterom care se depun pe vasele de sânge, le îngustează calibrul, împiedicând astfel sângele să circule normal putând determina infarctul sau accidentul vascular, afectând organe precum inima, creierul, rinichii, ochii, etc.

Organizația Mondială a Sănătății atenționează asupra incidenței crescute a bolilor cardiovasculare în lume, afirmând că trei sferturi dintre decesele datorate infarctului și atacurilor cerebrale au loc în țările cu venituri medii și mici, unde este necesară dezvoltarea unor strategii eficiente de prevenție în rândul populației generale.

Manualul de față își propune să consolideze managementul patologiilor cardiovasculare (CVD) în regiunea transfrontalieră, România - Republica Moldova, respectiv județele Iași și Ungheni, prin dezvoltarea cunoștințelor și abilităților asistenților medicali din medicina primară în abordarea bolilor cardiovasculare, fiind o verigă importantă a echipei medicale în interacțiunea cu populația din comunitate. Tulburările din domeniul patologiei cardiovasculare sunt tratate din perspectiva intervențiilor asistentului medical din medicina primară în domeniul detectării, intervenției precoce și a monitorizării continue a pacienților cu risc, dar și al preîntâmpinării complicațiilor în cazul celor cu diagnostic de boală cardiovasculară.

Alături de celelalte rezultate ale proiectului **Rețea comună pentru managementul bolilor cardiovasculare în regiunea transfrontalieră România – Republica Moldova, CARDIOSCOPE**, prin dezvoltarea cunoștințelor și abilităților necesare activității specifice de prevenție a asistenților medicali din medicina de familie, va contribui la reducerea costurilor de asistență medicală prin participarea activă a întregii echipe medicale în parteneriat cu pacientul la implementarea unor acțiuni de screening și monitorizare pentru reducerea riscului de boală cardiovasculară – prevenire, diagnostic și tratament.

GRUP ȚINTĂ

Grupul țintă este reprezentat de asistenți medicali care își desfășoară activitatea în cabinete de medicină primară din regiunea transfrontalieră din România - Republica Moldova, respectiv județele Iași și Ungheni.

SETAREA OBIECTIVELOR

Scopul cursului este de a crea, prin modulele de instruire teoretică și practică oferite, contextul asumării de către aceștia a unui rol activ în echipa medicală implicată în activitățile de detectare precoce, prevenire și tratament al bolilor cardiovasculare.

ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

Îngrijirea primară în bolile cardiovasculare. Curs pentru asistenții medicali este alcătuit din patru module și unități de învățare. Acest curriculum alocă 12 de ore de învățare distribuite pe cele patru unități principale ale rezultatelor învățării. Sunt incluse ore de teorie, sesiuni de predare directă, practică, studiu individual, studii de caz și evaluare după cum este menționat în tabelul de mai jos.

Activități de învățare	teorie	practică	total
Evaluare inițială	15'	0	15'
1. Factorii de risc cardiovascular	1	0	1
2. Detectarea precoce și prevenția bolilor cardiovasculare	1	1	2
3. Îngrijirile acordate de asistentul medical în patologia cardiovasculară în medicina primară	2	3h30	5h30'
4. Conduita în urgențele cardiovasculare	1h30'	30'	2
Scenarii/simulare	0	1	1
Evaluarea finală	15'	0	30'
TOTAL ORE	6	6	12
			12 ORE

Evaluarea inițială

Obiectiv și metodă:	Evaluarea nivelului de cunoștințe al asistenților medicali din medicina primară în domeniul bolilor cardiovasculare prin utilizarea chestionarului tip grilă.
Timp alocat:	15'

UNITĂȚI DE ÎNVĂȚARE – SUMAR

Numărul și titlul unității:

Modulul 1. Factorii de risc cardiovascular

Obiectiv: Să furnizeze asistenților medicali din medicina primară cunoștințele, aptitudinile și competențele necesare pentru a putea identifica și recunoaște cât mai timpuriu factorii de risc cardiovascular.

Metode: prezentări.

Resurse/materiale: Video proiector, hârtie, prezentări power-point, pix, foi.

Conținut:

1.Principalii factori de risc

1.1. Factori de risc modificabili:

1.1.1. Nivelul crescut al colesterolului

1.1.2. HTA

1.1.3. Obezitatea

1.1.4. Inactivitatea fizică

1.1.5. Fumatul

1.1.6. Obiceiuri alimentare nesănătoase

1.1.7. Diabetul zaharat

1.1.8. Factori psihosociali

1.1.9. Statut socioeconomic

1.2. Factori de risc nemodificabili

1.2.1. Istoricul de familie

1.2.2. Vârsta

1.2.3. Genul

1.2.4. Etnia

REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII

Cunoștințe – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor:

enumera factorii de risc cardiovascular modificabili, nemodificabili și comuni nemodificabili;

descrie efectele factorilor de risc asupra aparatului cardiovascular

Aptitudini – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor putea să:

identifice factorii de risc cardiovascular;

clasifice factorii de risc cardiovascular;

diferențieze factorii de risc modificabili de cei nemodificabili

Competențe – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor fi capabili să:

consilieze pacienții pentru identificarea factorilor de risc cardiovascular;

ghideze pacienții/apartinătorii în privința reducerii expunerii la factorii de risc cardiovascular;

Ore de studiu aferente unității de învățare: ore de predare directă = 1; ore de practică = 0

Număr total de ore de învățare: 1

Unitatea de învățare va fi livrată prin:

discuții

prezentări

Modulul 2. Detectarea precoce și prevenția bolilor cardiovasculare

Obiectiv: Să furnizeze asistenților medicali din medicina primară cunoștințele, aptitudinile și competențele necesare pentru a informa, consilia și monitoriza pacienții cu privire la măsurile de detecție timpurie și prevenție a bolilor cardiovasculare.

Metode: prezentări, discuții de grup, jocuri de rol.

Resurse/materiale: Videoproiector, hârtie, prezentări PowerPoint, pix, foi.

Conținut:

2.1. Educația pentru sănătate în bolile cardiovasculare

ale asistentului de medicină primară

2.2. Prevenția în bolile cardiovasculare

- estimarea riscului cardiovascular
- prevenția primordială, primară, secundară și terțiară

b. Consilierea individuală și de grup pentru un stil de viață sănătos

- promovarea unui stil de alimentație sănătos: consilierea la nivel de grup și la nivel individual

2.3. Intervențiile asistentului medical în detecția precoce și prevenirea bolilor cardiovasculare în medicina primară

- promovarea unei vieți active:
consilierea la nivel de grup și individual

2.3.1. Principii ale intervenției în activitatea de prevenție

- prevenirea obezității: consilierea la nivel individual și de grup

2.3.2. Intervențiile asistentului medical în prevenția bolilor cardiovasculare

- promovarea unei vieți fără fumat:
consilierea la nivel individual și de grup

a. Intervenții generale (la cabinetul medical)

c. Screening-ul pentru bolile cardiovasculare

REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII

Cunoștințe – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor:

- descrie principiile educației pentru sănătate în bolile cardiovasculare;
- defini specificul prevenției primare, secundare și terțiară în bolile cardiovasculare;
- enumera metode de intervenție asupra factorilor de risc cardiovascular modificabili;

Aptitudini – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor putea să:

- realizeze planuri de prevenție primară;
- realizeze planuri individuale de consiliere pentru prevenția bolilor cardiovasculare
- să realizeze educație pentru autoîngrijire;
- planifice modalități de monitorizare a factorilor de risc cardiovascular identificați la pacienți;

Competențe – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor fi capabili să:

- să realizeze screening-ul pentru bolile cardiovasculare;
- consilieze pacienții pentru prevenția bolilor cardiovasculare;
- monitorizeze pacienții la risc conform planului individual stabilit împreună cu pacientul;
- evalueze continuu planul de reducere a riscului stabilit împreună cu pacientul;
- refere pacientul la specialist atunci când este nevoie.

Ore de studiu aferente unității de învățare: ore de predare directă = 1; ore de practică = 1

Număr total de ore de învățare: 2

Unitatea de învățare va fi livrată prin: discuții; prezentări; grupuri de lucru; joc de rol

Modulul 3. Îngrijirile acordate de asistentul medical în patologia cardiovasculară în medicina primară

Obiectiv: Să furnizeze asistenților medicali din medicina primară cunoștințele, aptitudinile și competențele necesare pentru a putea identifica și monitoriza eficient semnele și simptomele bolilor cardiovasculare și a preveni apariția complicațiilor

Metode: Prezentări, discuții de grup, studii de caz, vizualizare filme

Resurse/materiale: Videoproiector, hârtie, prezentări PowerPoint, pix, foi, resurse materiale naționale.

Conținut:

3.1. Hipertensiunea arterială

Clasificarea HTA în funcție de valorile TA

Semnele și simptomele în HTA

Complicațiile în HTA

Îngrijirile acordate de asistentul medical în HTA în medicina primară

b. Bradicardia sinusală

c. Extrasistolele

d. Tahicardia paroxistică

e. Fibrilația atrială

f. Flutterul atrial

g. Fibrilația și flutterul ventricular

h. Fibrilația ventriculară

3.2. Tulburările de ritm cardiac

a. Tahicardia sinusală

3.3. Tulburările de conducere

a. Tulburări de conducere atrioventriculare

b. Tulburări de conducere intraventriculare

Îngrijirile acordate de asistentul medical în tulburările de ritm și conducere în medicina primară

3.4. Valvulopatii

Stenoza mitrală

Insuficiența mitrală

Stenoza aortică

Insuficiența aortică

Stenoza tricuspidiană

Insuficiența tricuspidiană

Îngrijirile acordate de asistentul medical în valvulopatii în medicină primară

3.5. Insuficiența cardiacă

Clasificarea funcțională NYHA

Insuficiența cardiacă stângă

Insuficiența cardiacă dreaptă

Insuficiența cardiacă globală

Îngrijirile acordate de asistentul medical în insuficiența cardiacă în medicina primară

3.6. Cardiopatia ischemică

Angina pectorală

Infarctul de miocard

Îngrijirile acordate de asistentul medical în angina pectorală și IM în medicina primară

3.7. Endocardite

Endocardita abacteriană (reumatismală)

Endocarditele bacteriene

Îngrijirile acordate de asistentul medical în endocardite în medicina primară

3.8. Pericardite

Pericardita acută

Pericardita acută uscată

Pericardita acută exudativă sau lichidiană

Pericardita cronică constrictivă

Îngrijirile acordate de asistentul medical în pericardite în medicină primară

3.9. Malformații congenitale cardiace

Cardiopatii cianogene

Cardiopatii necianogene

Cardiopatii congenitale obstructive – coarctația aortei

Îngrijirile acordate de asistentul medical în boli (malformații) congenitale în medicina primară

3.10 Patologia arterelor și venelor

Principalele arteriopatii

Sindromul de ischemie periferică acută

Sindromul de ischemie periferică cronică

Patologia venelor

Bolile venelor

Varicele

Tromboza venoasă profundă

Tromboflebitele superficiale

Sindromul de insuficiență venoasă cronică

Îngrijirile acordate de asistentul medical în patologia arterelor și venelor în medicina primară

REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII

Cunoștințe – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor:

cunoaște semnele și simptomele patologiilor cardiace frecvente;

descrie îngrijirile acordate de asistentul medical din medicina primară în patologiile cardiace frecvente;

enuța mijloacele de autoîngrijire pentru pacient în patologia cardiacă menționată;

Aptitudini – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor putea să:

interpreteze și diferențieze semnele și simptomele patologiilor cardiace frecvente;

planifice îngrijirile specifice patologiilor cardiace frecvente;

să evalueze îngrijirile acordate pacienților cu boli cardiovasculare;

Competențe – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor fi capabili să:

supravegheze și monitorizeze pacienții în vederea recunoașterii semnelor și simptomelor bolilor cardiovasculare frecvente;

planifice împreună cu pacientul activități de automonitorizare și autoîngrijire la domiciliu;

Ore de studiu aferente unității de învățare: ore de predare directă = 2; ore de practică = 3h30'

Număr total de ore de învățare: 5h30'

Unitatea de învățare va fi livrată prin: discuții; prezentări; lucru în grup; studii de caz

Modulul 4. Conduita în urgențele cardiovasculare

Obiectiv: Să ofere asistenților medicali din medicina primară cunoștințele, aptitudinile și competențele necesare pentru a putea interveni eficient în situația de urgență cardiovasculară.

Metode: prezentări, vizionare film, exercițiu de grup, studii de caz.

Resurse/ materiale: videoproiector, hârtie, prezentări PowerPoint

Conținut:

Principalele urgențe cardiovasculare

- urgențe hipertensive – principii de tratament

- tulburări de ritm și de conducere – principii de tratament

- infarctul miocardic – principii de tratament

- edemul pulmonar acut – principii de tratament

- tamponada cardiacă – principii de tratament în urgență

REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII

Cunoștințe – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor putea să:

cunoască urgențele cardiovasculare;

cunoască principiile de tratament în urgențe cardiovasculare;

Aptitudini – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor putea să:

evalueze starea de urgență cardiovasculară;

aplice îngrijirile necesare;

evalueze rezultatul îngrijirilor acordate;

Competențe – la sfârșitul unității de învățare cursanții vor fi capabili să:

recunoască urgența cardiovasculară;

intervenă eficient în urgențe cardiovasculare;

Ore de studiu aferente unității de învățare: ore de predare directă = 1,30'; ore de practică = 30'

Număr total de ore de învățare: 2

Unitatea de învățare va fi livrată prin: discuții; practică; prezentări; grupuri de lucru

SCENARIISIMULĂRI

Obiectiv: Să furnizeze asistenților medicali din medicina primară posibilitatea de exersare a cunoștințelor, aptitudinilor și competențelor de prevenție și îngrijiri în bolile cardiovasculare prin dezvoltarea contextelor de implementare a cunoștințelor teoretice și dezvoltarea judecății clinice prin participarea la simulări ale unor situații de îngrijire și prevenție a pacienților diagnosticați sau susceptibili de a dezvolta afecțiuni cardiovasculare.

Resurse: multimedia, fișe de lucru (scenarii), hârtie, pixuri, materiale necesare conform scenariilor

Conținut: Simulare

Scenariu îngrijiri în angina pectorală

Scenariu factori de risc cardiovasculari

Ore de studiu aferente: ore de predare directă = 0; ore de practică = 1

Număr total de ore de învățare: 1

Evaluarea finală

Obiectiv și metode: Evaluarea nivelului de cunoștințe al asistenților medicali din medicina primară în urma parcurgerii celor patru module de teorie și practică privind Îngrijirea primară în bolile cardiovasculare. Curs pentru asistenții medicali se va realiza prin utilizarea chestionarului tip grilă.

Referințe bibliografice:

1. Analiza conceptului de stil de viață sănătos și colecție de bune practici, <http://oammr-iasi.ro/wp-content/uploads/2018/03/IO1-Traducere-stil-de-viata-sanatos.pdf>, accesat la 12.06.2020
2. Alexa, I. D. (2004). *Medicină internă noțiuni de bază*, Editura Junimea, Iași
3. Apetrei, E. et. al. (2015). *Cardiologie clinică*, Editura Medicală Callisto, București
4. Aurelian, S. M. Capisizu, A., Cheta, D. (2014). Corelația indicelui glezna-brățu cu fragilitatea la pacienții vârstnici diabetici. *Revista medicală română*, LXI (1)
5. Brouwer, J. R. Gerrits, J. A., Brotons, C., Duhot, D., Hollander, M., Lionis, C., Macháčová, M., Marrocco, W., Oltrogge, J., Taylor, J., Visseren, L. J. F., Hobbs, R. (2018). Managementul dislipidemieii în asistența medicală primară. *MEDCON International*
6. Cardiovascular disease. Hearts. Technical Package. World Health Organization https://www.who.int/cardiovascular_diseases/hearts/en/
7. Cardiovascular disease <https://www.nhs.uk/conditions/cardiovascular-disease/>, accesat la 22.04.2020
8. Cardiovascular risk factors, <https://www.world-heart-federation.org/resources/risk-factors/>, accesat la 21.04.2020
9. Chihai, J., Bordscova, L. Evaluarea serviciului de asistență medicală primară din Republica Moldova prin perspectiva integrării serviciilor de sănătate mintală în medicina primară.
10. Clausen, S.R. J., Marott, L. J., Holtermann, A., Gynterberg, F., Jensen, T. M. (2018). Mildlife cardiorespiratory fitness and the long-term risk of mortality. *Journal of American College of Cardiology*, 72(9), <https://doi.org/10.1016/j.jacc.2018.06.045>
11. Costin, A., Corugă, A. M. (2008). *Curs de medicină internă pentru asistenți medicali*, Editura Pim, Iași
12. Critical conversations: the NLN guide for teaching thinking (2016), National League for Nursing <http://www.nln.org/docs/default-source/sim-teq-blogs/nln-guide-to-teaching-thinking.pdf?sfvrsn=2>, accesat la data de 25.05.2020
13. Critical conversations: the NLN guide for teaching thinking. Directions for the guide (2016), <http://www.nln.org/docs/default-source/professional-development-programs/critical-conversation-postcard-v2black-and-gold-flipped2>
14. Compendiu de ghiduri prescurtate 2019. https://www.cardioportal.ro/wp-content/uploads/2020/05/comp-ESC-2019_low-res.pdf, accesat la 04.06.2020
15. Dean, V., Despres, C., Moulin, C. Compendiu de ghiduri ESC PRESCURTATE 2020. Editura Media Med Publicis https://www.cardioportal.ro/wp-content/uploads/2020/05/cop_Comp-ESC_2020.pdf, accesat la 02.06.2020
16. De Backer, G., Wiklund, O., Chapman, M. J., Drexel, H., Hoes, W. A., Jennings, S. C., Landmesser, U., Pedersen, T., Reiner, Z., Riccardi, G., Taskinen, M. R., Tokgozoglou, L., Verschuren, W. M. M., Vlachopoulos, C., Wood, D. A., Zamorano, J. L., Ghid de buzunar pentru managementul dislipidemieii 2016. <https://www.cardioportal.ro/ghiduri/sec3-art1.html>, accesat la 4.06.2020
17. Dicționar de afecțiuni, simptome, investigații și tratamente <https://www.reginamaria.ro/utile/dictionar-de-afectiuni/reumatismul-articular-acute-raa>, accesat la 12.06.2020
18. Dimsdale, E., J. (2008). Psychological stress and cardiovascular disease. *Journal of the American College of Cardiology*, 51 (13), 1237-1246, doi: 10.1016/j.jacc.2007.12.024
19. Duran, O. F. (2005). Cardiovascular disease prevention. From meta-analyses to life expectancies. *PrintPartners Ipskamp, Enschede*
20. Fahs, I., Khalife, Z., Maleb, D., Iskandarani, M., Salameh, P. (2017). The Prevalence and Awareness of Cardiovascular Diseases Risk Factors among the Lebanese Population: A Prospective Study Comparing Urban to Rural Populations. *Cardiology Research and Practice*, 217, <https://doi.org/10.1155/2017/3530902>

21. Frochlich, D. E., Qiu, J. P. (2014). Coronary heart disease risk factors: public impact of initial and later-announced risks. *The Ochsner Journal*, winter, 14(4), p 532-537
Ghid de management al infarctului miocardic, http://www.cardioliiescu.ro/doc/Ghid%204_8292_5997.pdf accesat la 11.06.2020
22. Ghidul European de Prevenție a Bolilor Cardiovasculare în Practica Clinică (versiunea 2016)*. Realizat prin contribuția specială a Asociației Europene pentru Prevenția Cardiovasculară și Reabilitare (EACPR), <https://www.cardioportal.ro/ghiduri/sec1-art1.html>, accesat la 03.06.2020
23. GHID DE PREVENȚIE Stilul de viață sănătos și alte intervenții preventive prioritare pentru boli netransmisibile, în asistența medicală primară Vol. 3. Intervențiile preventive adresate stilului de viață Consumul de alcool, <https://insp.gov.ro/sites/1/wp-content/uploads/2014/11/Ghid-Volumul-1-web.pdf>, accesat la 04.06.2020
24. GHID DE PREVENȚIE Stilul de viață sănătos și alte intervenții preventive prioritare pentru boli netransmisibile, în asistența medicală primară Vol. 5. Abordarea integrată a riscului pentru bolile netransmisibile asociate stilului de viață Riscul cardiometabolic, http://cnsmf.ro/ghidprevenție/GhidPrevenție_Vol5.pdf, accesat la 20.05.2020
25. Ghid de prevenție Stilul de viață sănătos și alte intervenții preventive prioritare pentru boli netransmisibile, în asistența medicală primară Volumul 1 Intervențiile preventive adresate stilului de viață Introducere și metodologie Alimentația Activitatea fizică, accesat la <http://ghidurimedical.ro/ghid-de-prevenție-2016/>
26. Gutiérrez, J. D., Ruiz-Canelaa, M., Geaa, A., Monteroc, A. F., González, M. A. M. (2018). Association Between a Healthy Lifestyle Score and the Risk of Cardiovascular Disease in the SUN Cohort, 71(12, decembrie), p. 1001-1009, DOI: 10.1016/j.rec.2017.10.038
27. Habib, G., Lancellotti, P., Antunes, J. M., Bongioni, M. G., Csala, J. P., Del Zotti, F., Dulgheru, R., Khoury, G. E., Erbaa, P. A., Iung, B., Mirab, M. J., Mulder, J. B., Plonska-Gosciniak, E., Orice, S., Ross-Hesselink, J., Snygg-Martin, U., Thuny, F., Mas, P. T., Vilacosta, I., Zamorano, J. L. (2016) Ghid de management al endocarditei infecțioase. *Romanian Journal of Cardiology*, 26 (3) <https://www.romanianjournalcardiology.ro/wp-content/uploads/2016/09/ghid.pdf> accesat la 30.05.2020
28. Hajar, R. (2017). Risk factors for Coronary Artery Disease: Historical Perspectives. *History of Medicine*, 18(3), iulie-septembrie, p 109-114, doi: 10.4103/HEARTVIEWS.HEARTVIEWS_106_17
29. Labarthe, R., Dunbar, B., S. (2012). Global Cardiovascular Health Promotion and Disease prevention. *AHA Journals*, 125, p. 2667-2676, <https://doi.org/10.1161/CIRCULATIONAHA.111.087726>
30. Jensen, K., H.&al. (2019). How to implement the simulation in healthcare colleges http://empact.ipsantarem.pt/atividades/imp_act.php?reg=-1&lingua=en, accesat la data de 25.05.2020
31. Mustăț, M. (2016). Rolul asistenților medicali în modele noi de practică din îngrijire primare. Educație medicală, <https://www.easistent.ro/?p=3908>, accesat la 28.04.2020
32. Negoită, C. (1995). Clinică medicală. Editura Didactică și Pedagogică, București, p 181-381
33. Neves, O. P., Andrade, J., Monção, H. (2017). Coronary Artery Calcium Score: current status. *Radiologia Brasileira*, 50(3), mai-iunie, p 182-189, doi: 10.1590/0100-3984.2015.0235, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5487233/>, accesat la 16.04.2020
34. O'Donnell, C. J., Elosua, R. (2008). Cardiovascular Risk Factors. Insights From Framingham Heart Study. *Revista Española de Cardiología* Vol. 61(3). P229-310, martie, DOI: 10.1016/S1885-5857(08)60118-8, <https://www.revespcardiol.org/>, accesat la 10.04.2020
35. Perry, C. L., Luepker, R. V., Murray, D. M., Kurth, C., Mullis, R., Crockett S., Jacobs, D. R. (1988) Parent Involvement with Children's Health Promotion. *AJPH*, 78 (9)
36. Piloff, L. (2019) Aspecte actuale ale în profilaxia primară a bolilor cardiovasculare. *Medichub*. Supliment *Cardiologie*, DOI: 10.26416/MED.131.3.2019.2585
37. Pinto, R., M.&al. (2019). Guidelines on how to write good scenarios, http://empact.ipsantarem.pt/atividades/imp_act3.php?reg=-1&lingua=en, accesat la 20.05.2020
38. Ruan, Y., Guo, Y., Zheng, Y., Zhezhou, H., Sun, S., Kowal, P., Shi, Y., Wu, F. (2018). Cardiovascular disease and associated risk factors among older adults in six low middle-income countries: results from SAGE Wave 1, *BMC Public Health*, 18, 778, <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5653-9>
39. SUN, L-Y, LEE, E.W., Zahara, A., Park, J.H. (2015). Risk factors of cardiovascular disease and their related socio-economical, environmental and health behavioral factors: focused on low-middle income countries – a narrative review article. *Iran J Public Health* 44(4), aprilie, 435-444,
40. What is cardiovascular disease? <https://www.heart.org/en/health-topics/consumer-healthcare/what-is-cardiovascular-disease>, accesat la 21.04.2020
41. Van Bussel, E. F., Hovenaer-Blom, P. M., Busschers, W. B., Richard, E., Peters, R. J.G., Van Gool, W., A., Van Charante, E. P. M. (2008). Effects of Primary Cardiovascular Prevention on Vascular Risk in Older Adults. *American Journal of Preventive Medicine*, 55(3), p. 368–375
42. Volker, N., Williams, T. L., Davey, C. R., Cochrane, T., Clancy, T. (2017). Implementation of cardiovascular disease prevention in primary health care: enhancing understanding using normalisation process theory. *BMC Family Practice*, februarie, doi: 10.1186/s12875-017-0580-x

Date de contact

tel: +40 232 240 695

proiect.cardioscope@gmail.com

<https://cardioscope.eu>

<https://www.facebook.com/cardioscop.proiect>

<https://twitter.com/cardioscopeEU>

Adrese

Ordinul Asistenților Medicali Generaliști, Moșelor și

Asistenților Medicali Filiala Iași, România

Strada Morilor, nr.22, Iași, România

Cod poștal: 700011

Institutul Medico Sanitar Public Spitalul Raional Ungheni

Republica Moldova

3606, r-n Ungheni, or. Ungheni, str. Natională, 37

tel: 0236 251 49

„Uniunea Europeană este alcătuită din 28 de state membre care au decis să își unească treptat cunoștințele, resursele și destinele. Împreună, pe o perioadă de extindere de 50 de ani, au construit o zonă de stabilitate, democrație și dezvoltare durabilă, menținând totodată diversitatea culturală, toleranța și libertățile individuale. Uniunea Europeană se angajează să împartă realizările și valorile sale cu țările și popoarele dincolo de granițele sale”.